

Yo vusuludza,
i tevhedza CAPS

Gireidi ya

ISBN 978-1-4315-0239-4

LIFESKILLS IN TSHIVENDA
GRADE 1 – BOOK 1

TERMS 1 & 2

ISBN 978-1-4315-0239-4

13th Edition

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

Workbooks available in this series:

- Grade R
(in all official Languages);
- Literacy/Home Language Grades 1 to 6
(in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 1 to 3
(in all 11 official Languages);
- Mathematics Grades 4 to 9
(in Afrikaans and English);
- Life Skills Grades 1 to 3
(in all 11 official Languages); and
- Grades 1 to 6 English First Additional Language.

Dzina:

Kilasi:

Zwikili zwa Vhutshilo nga Tshivenda

Bugu ya 1
Themo 1&2

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Zwi re ngomu

Themo ya 1 Siaṭari

- 1 Nne 2
- 2 Mivhala na u dantsa 4
- 3 Roṭhe ri vha tshipentshela 6
- 4 Roṭhe ro fhambana 8
- 5 Kha ri imbe luimbo 10
- 6 Ndi a dihudza nga tshikolo tshanga 12
- 7 Fhethu ho fhambananaho 14
- 8 Kilasirumu yashu 16
- 9 Ri ya hani tshikoloni 18
- 10 Ndi dzula ndo kuna 20
- 11 Mikhwa mivhuya 22
- 12 A thi na tshika 24
- 13 Ndowelo i re na mutakalo 26
- 14 U kuna na vhudele 28
- 15 Mutsho une nda u funesa 30
- 16 Mutsho 32

Themo ya 2 Siaṭari

- 17 Muṭa wa hashu 34
- 18 Muṭa wa hashu 36
- 19 Ri a vhavhalelana (londana) 37
- 20 U sumbedza u vhavhalela vhahwe 38
- 21 U tsireledzea hayani na u mona na muđi (1) 40
- 22 U tsireledzea hayani na u mona na muđi (2) 42
- 23 U tsireledzea musi ndi ndothe hayani 44
- 24 Tshiħwe hafhu tsho teaho u eleliwa 46
- 25 Muvhili wanga 48
- 26 Zwipfi zwanga 50
- 27 Ndi shumisa muvhili wanga 52
- 28 U elekanya nga u tsireledzea 54
- 29 U tsireledzea 56
- 30 Muvhili wanga u dzula wo takala 58
- 31 Muvhili wanga u dzula wo takala 60
- 32 Ndi vho kona mini 62

Vho Angie Motsekga
Minista wa Muhasho wa Pfunzo ya Muteo

Vho Dr Reginah Mhaule
Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo

Bugu idzi dzo īwalelwā vhana vha Afrika Tshipembe, mushumo wa hone wo rangiwa phanda nga Minista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Angie Motsekga na Muthusaminista wa Pfunzo ya Muteo, Vho Dr Reginah Mhaule.

Bugu dza mishumo dza Rainbow ndi tshipida tsha zwe Muhasho wa Pfunzo ya Muteo wa ita zwa u khwi īsa vhukoni ha vhagudi vha Afrika Tshipembe vha gireidi dza rathi dza u ranga. Satshiħwe tsha zwithu zwiħulwane zwa Pulanetshumisi ya Muvhuso, thandela iyi yo konadzea nge ya lambedzwa lu sa vhudziswi nga Muhasho wa Gwama ja Lushaka.

Hezwi zwe ita uri Muhasho u kone u bveledza bugu idzi, dzi kha nyambo dzothe dza tshiofisi, dzi tshi waniwa mahala.

Ri na fulufhelo ja uri bugu idzi dzi do thusa vhadededzi (vhagudisi) mushumoni wavho wa u funza wa īuvha īiħwe na īiħwe khathihi na u vha na vhużanzi uri vha khunyeledze kharikkħu ġam lu yothe. Ro ita nga vhuronwane uri ri sumbedze nqila vhadededzi kha nyito nge ra shumisa aikhoni dzi no sumbedza uri mugudi u tea u ita zwifhio.

Ri na fulufhelo īi no bva īi mbiluni uri vhana vha do diphi a nga u shumisa bugu idzi zwenezwi vha tshi khou aluwa na u guda, khathihi na uri na vhovevho, sa mudededzi, vha do diphi a na vhana avha.

Ri ri kha vhone na vhagudi vhavho, ngavhe zwi tshi vha nakela musi vha tshi shumisa bugu idzi. Zwi pfumbe.

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
Thirteenth edition 2023

ISBN 978-1-4315-0239-4

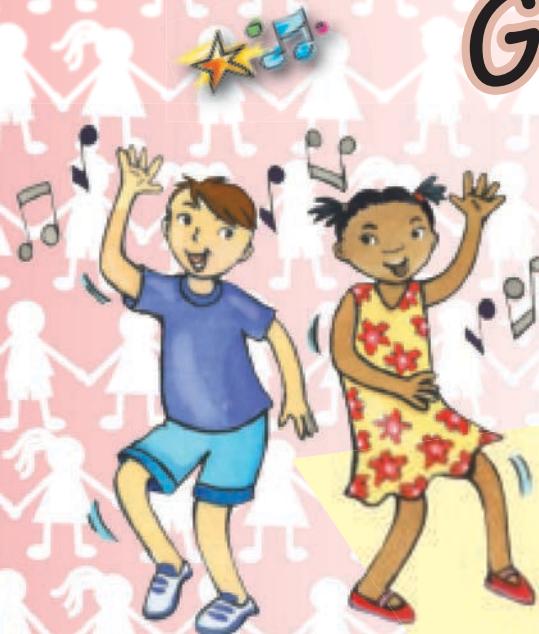
This book may not be sold.

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

Gireidi ya

1

Zwikili zwa Vhutshilo
nga TSHIVENDA
Bugu ya I

Bugu iyi ndi ya:

Themo ya I – Vhege ya I – Bammbiri ya u shumela la

Kha ri ite nyito

Nambatedzani tshinepe
tshañu kana ni diole hafha.

Direse ya hashu ndi:

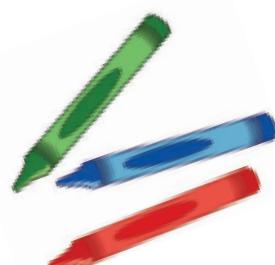

Ndi a zwi ðivha uri ðuvha langa
la mabebo li ða lini.

ee	a thi na vhutanzi	hai
----	----------------------	-----

2

Duvha: .....

Kha ri nwale

Lutendo u a konesa bola.

Olani tshiñwe tshithu tshine na konesa.

Kha ri ambe

Vhudzani khonani dzañu zwine na konesa u ita. Ni koneha u khalara ñaledzi i re tshibogisini tshi re tshone ni tshi sumbedza zwine na konesa u ita.

Ndi konesa u vhala.

Ndi konesa u diambahdza.

Ndi a kona u nwala dzina langa.

Ndi konesa u dantsa.

Ndi konesa u ita tie.

Ndi kona u tamba mano.

2

Themo ya I – Vhege ya I – Bammbiri ya u shumela la

Mivhala na u tshina

Kha ri ite nyito

Iyi mivhala ni a i dīvha?
Vhudzani khonani yanu
madzina a mivhala iyi.

Zwino khalaranani tshifanyiso tshirinwe na tshirinwe nga muvhala u re wone.

Muomva wa tada	Apula litswuku	Dzhesi ya lutombo
Tshisamburenini tsha mivhalavhala	Swiri la tshitopana	Tari lidala

Kha ri tsukunyee

Musi ni sa athu u ya nn̄da u ya u ita ndowendōwe, thomani ni onyolowe sa tshimange. Hezwi zwi do ni thusa uri muvhili u si kondē u t̄haramuwa. Ni dovhe ni onyolowe haf'hu musi no no fhedza ndowendōwe u itela u digedā na u femuluwa. Hezwi zwi do ni thusa uri misipha i si vhavhe nga murahu. Zwino itani zwine a vha vhana vha khou ita.

Imbani luimbo lwa "Tsho ho na mahadā" musi ni tshi khou:

- dīiteni u nga ni khou lidza murumba.
- dīiteni u nga ni khou lidza katara.

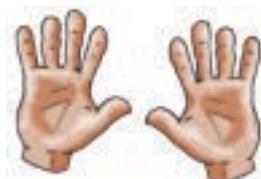

Duvha: .....

Kha ri diphine

Vhandani zwanda ni tshi
tevhedza phetheni idzi.

Pha

Kha ri ite nyito

Ni a kona u ita izwi zwithu. Sumbedzani khonani dzanu.

Ndi a kona u gidimela thungo dzot̄he ndi
sa thulani na muthu.

Ndi a kona u tamba khadi.

Ndi a kona u kungulusela khonani
yanga bola khulwane.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

3

Rothe ri vha tshipentshela

Themo ya | – Vhe^ge ya 2 – Bammbiri | a u shumela | a

Kha ri ambe

Lavhelesani tshifanyiso ni vhudze khonani dzañu nga phambano dzi re vhukati ha vhana avha.

Zwi^hulwane na zwituku

Vhanwe ndi vhahulwane, vhanwe vhashu ndi vhatuku. Vhanwe vhashu ndi vhapfufhi vhanwe vhashu ndi vhalapfu. Vhanwe vhashu vha kona u fhufha, vhanwe vhashu vha kona u imba. Rothe ri na zwine ra konesa. Inwi ni konesa mini?

Kha ri ambe

Vhudzani khonani dzañu uri ni di pfa hani nga duvha | a u thoma tshikoloni.

no takala	no t <small>u</small> ngufhala	no nyanyuwa	no sinyuwa	ni na t <small>h</small> oni

Kha ri ite nyito

Olani tshifanyiso ni tshi sumbedza vhudipfi hañu musi no noewa thoyi ntswa. Nwalani vhudipfi hañu kha tshikhala tshi re fhasi ha tshifanyiso.

Kha ri ambe

Vhudzani khonani yanu uri hu khou bvelela mini tshifanyisoni itshi.
Bulani uri ni nga di pf a hani arali izwi zwithu zwa itwa inwi.
Itani thiki kha tshifha tuwo tshi re tshone.

Musidzana muhulwane
kha inwi u ni dzhiela
zwithu.

no takala	no nyanyuwa	no tshufala

Inwi na khonani yanu ni
tshi khou tamba no the.

no sinyuwa	no takala	no tshuwa

Ni tshi putulula
tshifhiwa.

no tshuwa	no nyanyuwa	ni na thoni

Mukomana wa nu kana
khaladzi anu o tshinya
thoyi yanu.

ni na thoni	no takala	no sinyuwa

Kha ri ite nyito

Ganndisani munwe wa nu tshibogisini tsha u thoma, ni humbele mu nwe
nga inwi kilasini uri a ganndise munwe wawe tshibogisini tshi no tevhela.

No vha ni tshi zwi divha uri a huna muthu na
muthihi liphasini lo the a re na mitalo ya minwe
i no fana na yanu? Ni wa tshipentshela nga
maanda, lune a huna mu nwe inwi liphasini lo the.
Na malwelavanda ha na mitalo ya minwe i no fana.

--	--

Ni a kona u zwi vhona uri iyi
mitalo ya minwe yo fhambana?

4

Rothe ro fhambana

Themo ya I – Vhege ya 2 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri ambe

Lavhelesani avha vhana.
Vha fana nga mini?
Vha fhambana nga mini?

Kha ri ite nyito

Lavhelesani tshifanyiso ni kone u humbula uri aya mafhungo ndi
ngoho kana a si ngoho naa.
Kha^larani mafhungo a re ngoho nga muvhala mudala.
Kha^larani mafhungo a si ngoho
nga muvhala mutswuku.

Vhothe vha na zwanda zwivhili
na milenzhe mivhili.

Vhothe ndi vhasidzana.Vhothe vho ambara zwienda.Vhothe vho ambara marukhu.Vhothe ndi vhana.Vhothe vha na mavhudzi malapfu.

Duvha: .....

Kha ri nwale

Olani tshifanyiso tshanu tshikhali tsha u thoma. Zwino olani tshifanyiso tsha khonani yanu ya mbiluni. Musi no no fhedza, lavhelesani tshifanyiso tshanu ni ambe uri ni fhamana hani na khonani yanu.

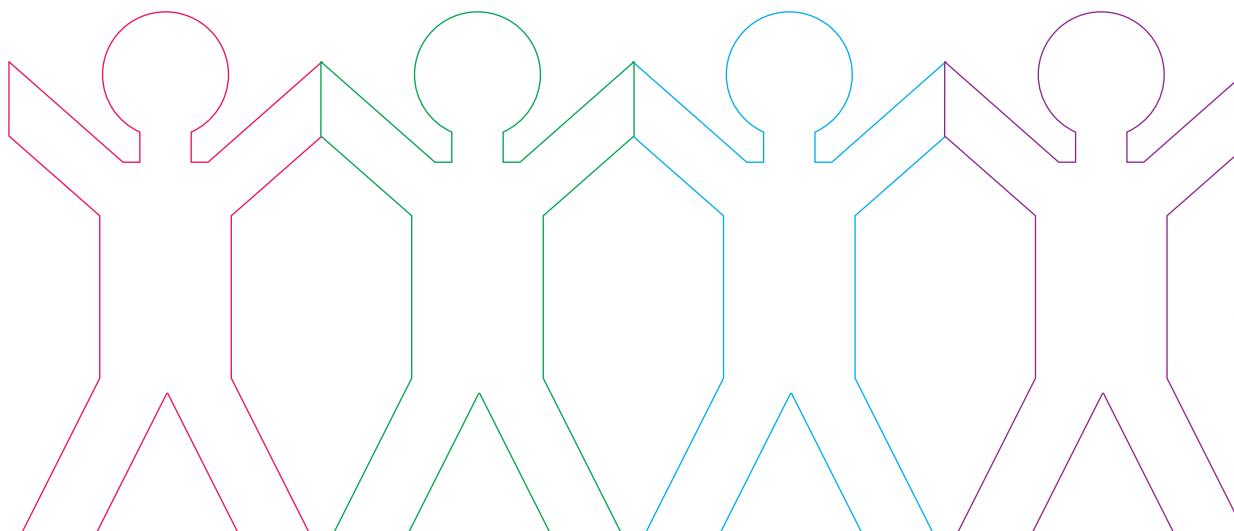

Nne	Khonani yanga

Kha ri ite nyito

Khalarani tshaini iyi ya vhukonani ni tshi sumbedza uri vhatu vho fhamana. Musi no no fhedza ni nga kha di i gera kha khethekanyo ya zwigeriwa buguni iyi na i khavhisa.

q

Kha ri imbe luimbo

Themo ya I – Vhege ya 3 – Bammbiri [a] u shumela [a]

Musi ni sa athu imba thomani ni ite ndowendōwe dzi tevhelaho.

Femelani ngomu na nn̄da nga u ongolowa.

Diiteni u nga ni khou vhudzula makhandela a re kha khekhe ya duvha la mabebo.

Diiteni u nga ni khou tetemela nga phepho, ni ri "Brrrrrrrrrrrrrrr".

Kha ri ite nyito

Zwičoho zwičanu

Zwičoho zwičanu zwi khou thamukana n̄ha ha mmbete.

Kuňwe kwa mbo wa kwa digekha t̄hoho.

Mmawe vha mbo vhidza dokotela,

dokotela a tshi swika ari,

"A hu tshee na kučoho ku no do thamukana n̄ha ha mmbete!"

Zwičoho zwičanu zwi khou thamukana n̄ha ha mmbete.

Kuňwe kwa mbo wa kwa digekha t̄hoho.

Mmawe vha mbo vhidza dokotela,

dokotela a tshi swika ari,

"A hu tshee na kučoho ku no do thamukana n̄ha ha mmbete!"

Zwičoho zwiraru zwi khou thamukana n̄ha ha mmbete.

Kuňwe kwa mbo wa kwa digekha t̄hoho.

Mmawe vha mbo vhidza dokotela,

dokotela a tshi swika ari,

"A hu tshee na kučoho ku no do thamukana n̄ha ha mmbete!"

Zwičoho zwivhili zwi khou thamukana n̄ha ha mmbete.

Kuňwe kwa mbo wa kwa digekha t̄hoho.

Mmawe vha mbo vhidza dokotela,

dokotela a tshi swika ari,

"A hu tshee na kučoho ku no do thamukana n̄ha ha mmbete!"

Kučoho kuthihi ku khou thamukana n̄ha ha mmbete.

Kwa mbo wa kwa digekha t̄hoho.

Mmawe vha mbo vhidza dokotela,

dokotela a tshi swika ari,

"A hu tshee na kučoho ku no do

thamukana n̄ha ha mmbete!"

Duvha: .....

Kha ri nwale

Dioleni tshifanyiso.

Sumbedzani mačo aňu, ndevhe, ningó, mulomo na mavhudzi.

Vhudzani khonani dzaňu uri ni vhonala nga ndilade.

Kha ri tsukunyee

Phulani ndila i re na
zwikhukhulisi i no fana na
iyi nga nn̄da ha kíłasi ni tshi
thusiwa nga mudededzi waňu.

Thamuwani ni tshi bva
kha tshidulo ni tshi ya
kha tshiñwe.

Kokovhani fhasi ha ṭafula.

Ndi a dihudza nga tshikolo tshanga

Kha ri ite nyito

Dioleni no ambara yunifomo ya tshikolo. Ni kone u dzenisa phindulo dzi no khou t̄ahela.

Dzina la tshikolo tsha hashu ndi

_____.

Dzina la mudededzi wanga ndi

_____.

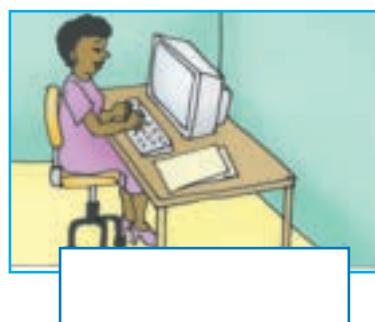
Phirintsipala washu ndi

_____.

Kha ri nwale

Lavhelesani zwifanyiso. Ni kone u gera maipfi one ane a yelana na tshifanyiso tshiñwe na tshiñwe ni a nambatedze tsini na zwifanyiso zwo teaho.

mudavhini wa u tambela

kilasirumu

ofisi

sekerethari

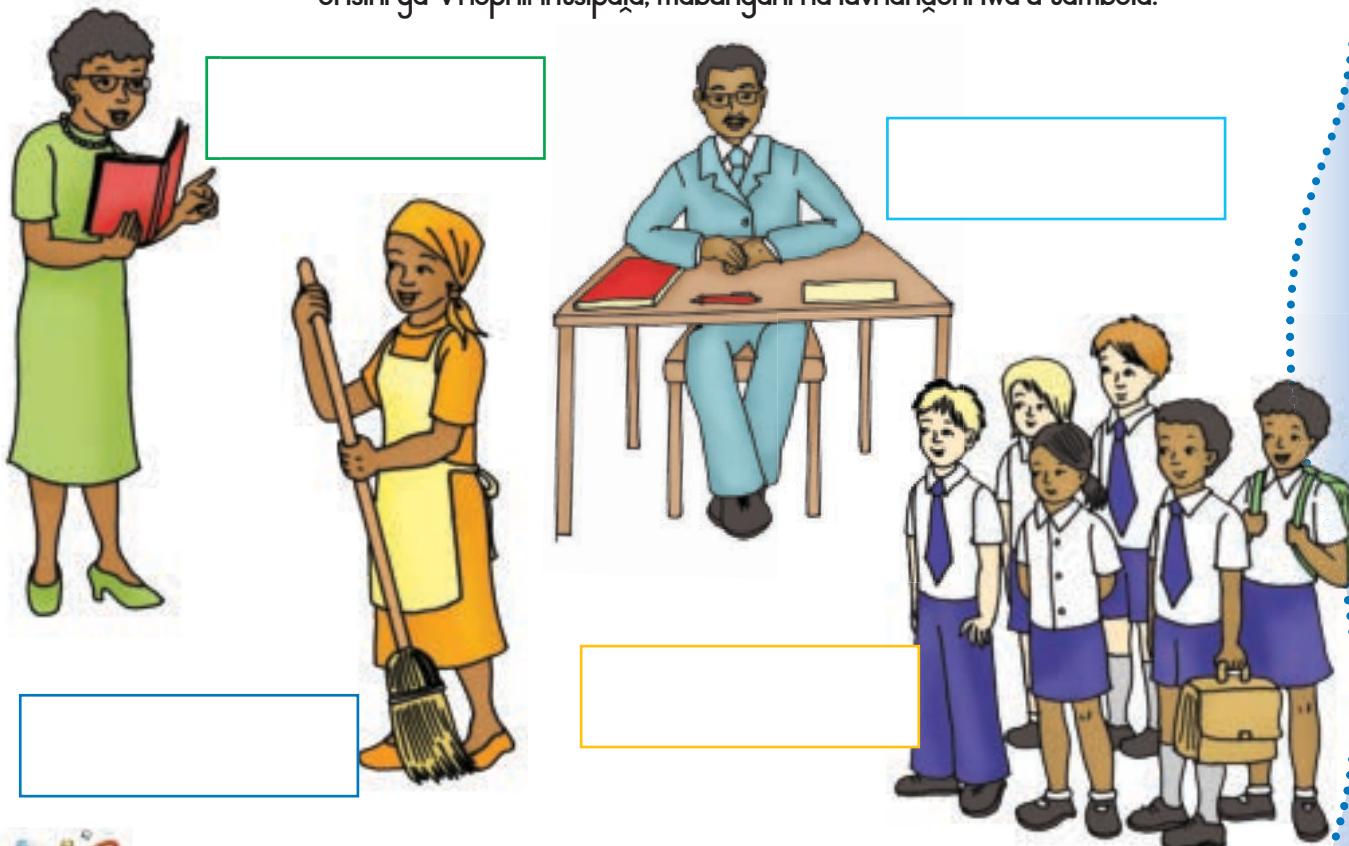
mabunga

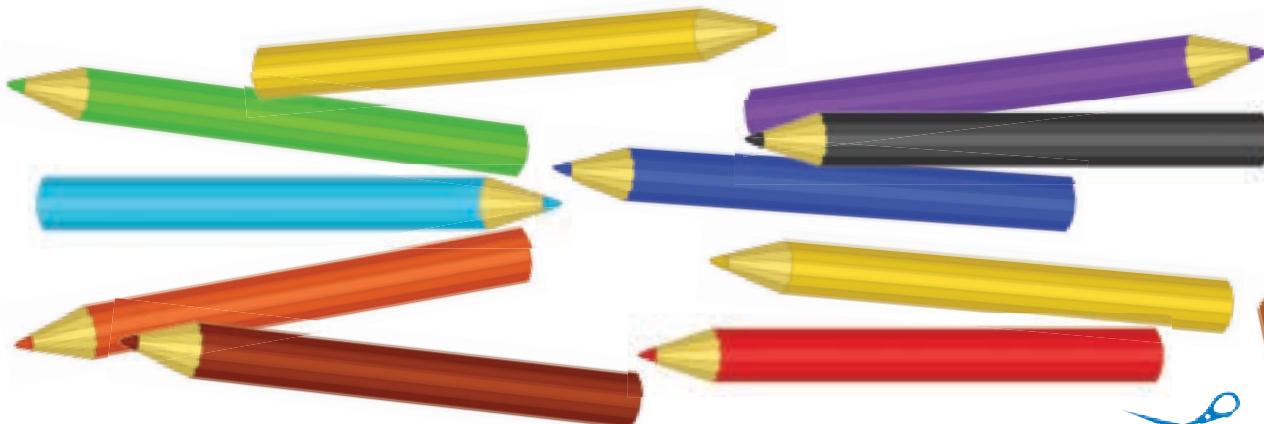
Kha ri የውለ

Vhathu vho fhambananaho vha re tshikoloni tsha vhoiwe ndi vhonny? Ambani ngauri ndi vhathude? Ni kone u gera maipfi one a tshi bva fhasi ha siatari ni a nambatedze tsini na tshifanyiso tshiñwe na tshiñwe. Vhudzani khonani yanu uri avha vhathe vha ita zwifhio afho tshikoloni. Shumisani maipfi a re afho fhasi uri a ni thuse. Laedzani khonani yanu ndila ya u ya ofisini ya Vhophirintsipala, mabungani na luvhandeni lwa u tambela.

Kha ri ደiphine

Tshibogisi tsha penisela tsha Mulalo tsho wa. Vhalani uri u na penisela na khirayoni nngana, ንwalani tshivhalo tshibogisini. Kha bammbiri ህንዬ, olani tshifanyiso ni tshi shumisa mivhala i no vatamedza, ni tshi sumbedza musi inwi na khonani yanu ni tshi khou tamba nothe. Ni ite fureme u mona na tshifanyiso.

vhana

mukunakisi

mudededzi

phirintsipala

7

Fhethu ho fhambananaho

Themo ya I – Vhege ya 4 – Bammbiri ja u shumela ja

Kharitite nyito

Sumbedzani khonani yanu uri ni a kona ...

U dzumbama fhasi ha tshiñwe tshithu.

U dzumbama murahu ha tshiñwe tshithu.

Ndo dzumbama fhasi ha tafula.

U ima tsini na tshiñwe tshithu.

U ima nthha ha tshiñwe tshithu.

Kharitsukunyee

Shumisani bola kana tshisagana tsha ñawa. I poseni nthha ni i gavhe. Zwino i tengenedzeni nthha ha thoho ni tshimbile nga u ongolowa. Zwino tengenedzani tshisagana tsha ñawa nthha ha thoho musi ni tshi khou dadamala nthha ha danda ja u dadamala kana kha mutalo u re fhasi.

Ndi a kona u posa.				
Ndi a kona u gavha.				
Ndi a kona u tengenedza tshisagana tsha ñawa kha thoho yanga.				

Duvha: .....

Kha ri tsukunyee

Tshinani nga milenzhe yanu nt̄ha
ha phetheni idzi.

TSM = Tsha monde

TSL̄ = Tsha u la

TSM

TSL̄

TSM

TSL̄

TSM

TSL̄

TSM

TSL̄

TSL̄

TSM

TSL̄

TSM

TSL̄

TSM

TSM

TSL̄

TSM

TSM

TSL̄

TSM

TSL̄

Mugudisi:

Tsaino:

Duvha:

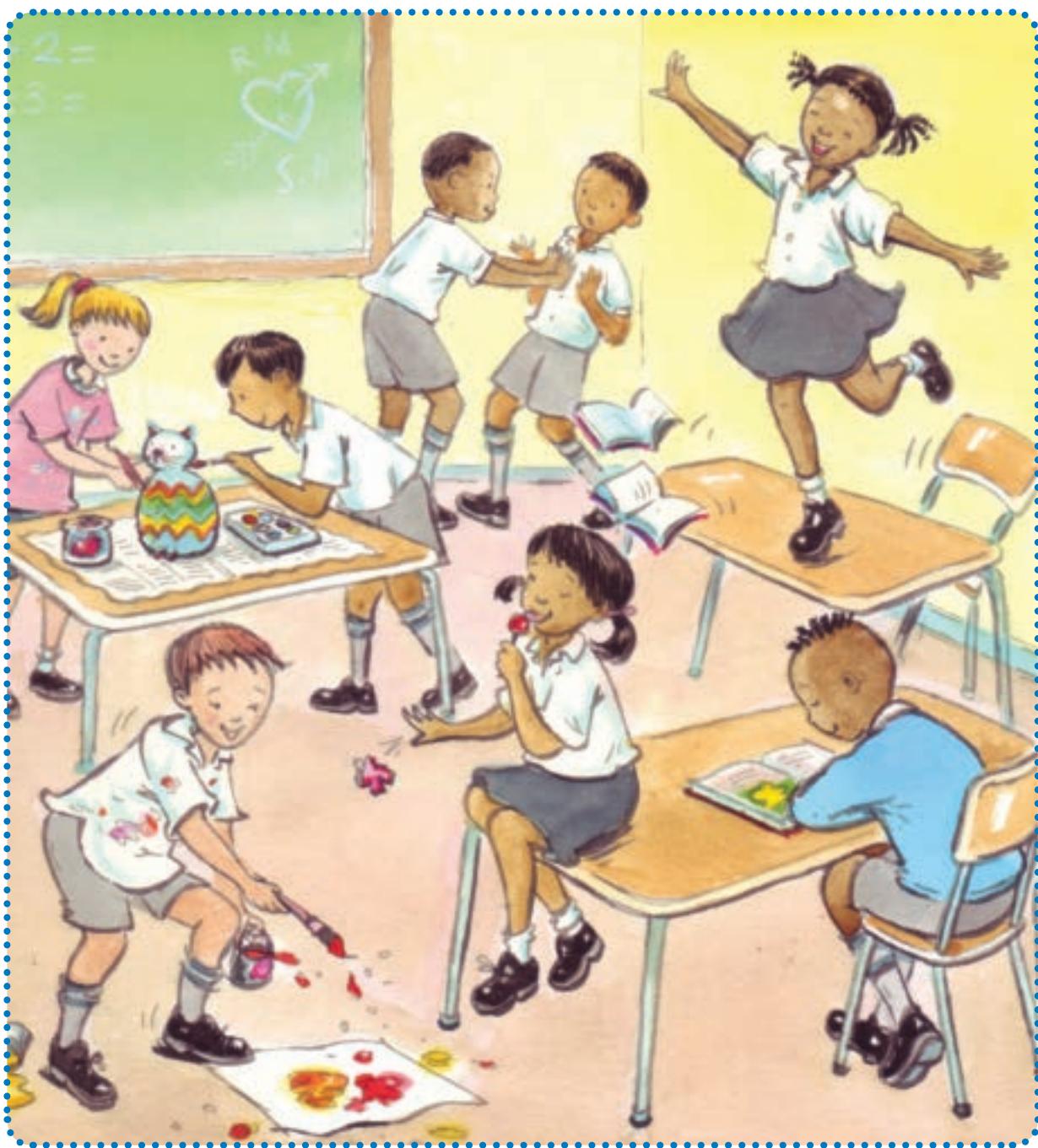
Kilasirumu yashu

Themo ya 1 – Vhege ya 5 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri ambe

Lavhelesani tshifanyiso itshi nga vhuronwane ni ambe
nga zwine na khou vhona.

Afha kilasini hu khou itea zwithu zwavhuđi na zwi si zwavhuđi. Ndi
mikhwa ifhio mivhuya ine na kona u i vhona? Ndi mikhwa ifhio mivhi
ine na kona u i vhona?

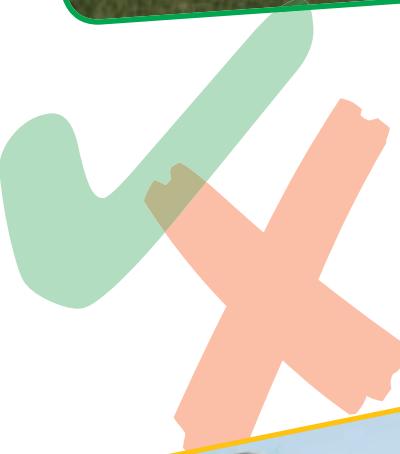

Duvha: .....

Kha ri ambe

Itani thiki tsini na mikhwa mivhuya yot'he na tshifhambano
tsini na mikhwa mivhi ine ya nga bvelela tshikoloni. ✓ ✗

9

Ri ya hani tshikoloni

Themo ya I – Vhege ya 5 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri ambe

Ni ya hani tshikoloni d̄uvha liñwe na liñwe? Ni vha no tsireledze? Ni a d̄ivha ndila dzo tsireledzeaho? Ambani na khonani yanu uri avha vhana vha ya tshikoloni nga ndilade. Itani thiki ✓ kha dzo tsireledzeaho dza u ya tshikoloni. Itani tshifhambanu ✗ kha dzi songo tsireledzeaho.

Ni ya hani tshikoloni nga matsheloni? _____

Kha ri ite nyito

Madzina a khonani

I   2   3   4   5

nga milenzhe

nga bisi

nga goloi/baki

Kha ri tsukunyee

Ndi a kona u ita masongesonge.

Ee   Hai

Ndi a kona u shandula hune nda khou ya
hone ndi tshi khou gima nge mudededzi vha amba.

Duvha: .....

Kha ri ite nyito

Olani tshifanyiso ni tshi sumbedza uri ni da tshikoloni nga mini.

Kha ri tsukunyee

Thetshelesani muzika une mudededzi
wanu a do ni tambela.

Dzinginyeani ni tshi tevhedza muzika.

Khothani magona ni tharamudze zwanda.

Zuzani mahada anu.

Monisani zwinungo zwa zwanda zwi ye kha tsha
monde na kha tsha ula.

Kha ri tsukunyee

Inwi na khonani yanu ni tea u posa na u gavha bola.
Shumisani tshanda tshi sa konesi kha u posela bola murahu.

Ndo kona u posa bola nga tshanda tshanga tshi
sa konesi?

Kha ri tsukunyee

Kungulusanani sa bara ni na
muñwe nga inwi.

Ndi dzula ndo kuna

Themo ya l – Vhegø ya b – Bammbiri l a u shumela l a

Kha ri ambe

Ndi mafhungo mahulwane u guda mikhwa u tshee mutuku.
Zwiñwe zwa zwithu zwine zwa nga ita uri ni dzule no kuna ni na mutakalo
khezwi. Ambani nga tshifanyiso tshiñwe na tshiñwe.

U t̄amba mano.

U t̄amba zwanda ndi tshi bva bungani.

U t̄amba tshifhinga tshothé.

Ndi tea

U ita uri nala dici dzule dzo kuna.

U shumisa mabammbiri a bungani.

U shumisa thishu ndi tshi atsamula

na u fumula maduda.

Duvha: .....

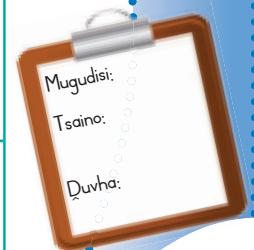

Kha ri ንwale

Ndi zwifhio zwithu zwi tevhelaho zwine na zwi shumisa kha vhudele? Kha ሽarani ዓaledzi ni tshi sumbedza zwithu zwine na zwi shumisa kha vhudele. Ni ite na u bula uri ni shumisa tshithu tshiñwe na tshiñwe nga ndilade kha vhudele.

Itani thiki ya u sumbedza uri:	ee	hai
Ndi a kona u gonya እeri kha dembetiti እ matanda.		
Ndi kona u shumisa mikungelo ya zwāndā ndi tshi ya phāndā.		
Ndi a kona u dodoma dembetitini እ matanda.		

11

Mikhwa mivhuya

Themo ya 1 – Vhege ya 6 – Bammbiri ya u shumela

Kha ri vhale

Mirwe ya mikhwa yavhudzi
ya u shumisa bunga.

Elelwani

Arali na nga ita vhuada
bungani, ni elelwani u i kunakisa.

Ni songo hangwa u
gwedzha bungani.

Ni vale muñango wa bungani
tshifhinga tshothe musi ni ngomu.

Ni songo shumisa mabammbiri
a bungani o kalulaho.

Ni tambe zwanda tshifhinga
tshothe ni tshi bva bungani.

Kha ri nwale

Tangedzelani maipfi a re one ane a ni vhudza uri ni tea u ita zwithu zwi tevhelaho kangana.

U t̄amba mavhudzi.

duvha l̄inwe na l̄inwe

nga matsheloni na
nga madekwana

luvhili nga vhege

luthihi nga vhege

U t̄amba mano.

duvha l̄inwe na l̄inwe

nga matsheloni na
nga madekwana

luvhili nga vhege

luthihi nga vhege

U t̄amba muvhili.

duvha l̄inwe na l̄inwe

nga matsheloni na
nga madekwana

luvhili nga vhege

luthihi nga vhege

U t̄amba tshifhatuwo.

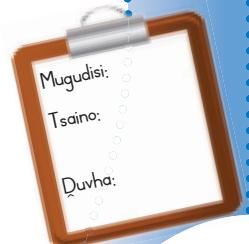

duvha l̄inwe na l̄inwe

nga matsheloni na
nga madekwana

luvhili nga vhege

luthihi nga vhege

12

A thi na tshika

Themo ya | – Vhege ya 6 – Bammbiri | a u shumela | a

Kha ri tsukunyee

Kha ri sumbedze

Tambani na mudededzi wanu mutambo wa "Simoni uri".

Wanani hune na nga ima hone ni dovhe ni fhire hu si na u thulana.

Simoni uri "farani ʈhoho."

Sumbedzani khanani yanu uri ...

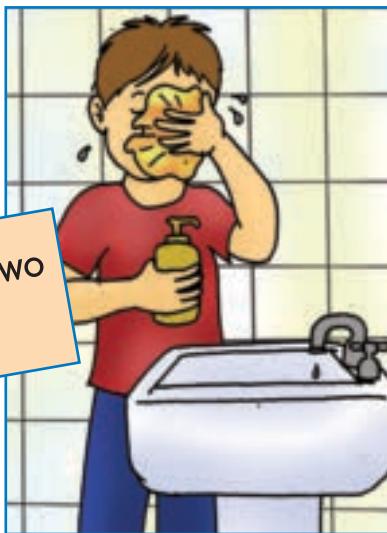
Ni ʈamba zwanda nga ndilade?

Ni phumula zwanda
nga ndilade?

Ni ʈamba mano nga
ndilade?

Ni ʈamba tshifhatuwo
nga ndilade?

Duvha: .....

Kha ri tsukunyee

Itani litambwa ja tshidade itshi.

**Ndi a vhanda zwand̄ a
nda gikhinya fhasi nga
milenzhe**
nda dzungudza ḥthoho
nda dzungudza zwand̄ a
**nda dzungululwa nga
zwikunwe**
nda kwama ning.

Ndowelo i re na mutakalo

Themo ya I – Vhege ya 7 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri vhale

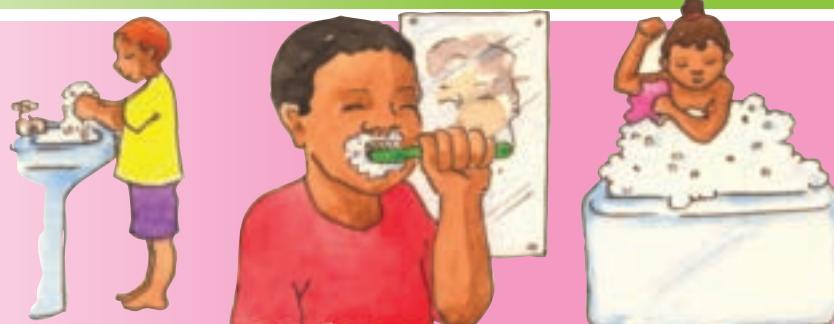
Ri t̄oda mini uri ri dzule ri na mutakalo?

Zwiliwa
zwi re na
mutakalo

Ndowendowe
yo linganelaho

U dzula
ro kuna

Urwiwa nga
muya nn̄da

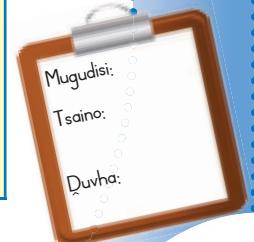
U edela lwo
linganelaho u si
vhonese TV!

Kha ri nwale

Itani thiki ✓ kha ndowelo i re na mutakalo na ✗ kha ndowelo
i si na mutakalo.

U kuna na vhudele

Themo ya I – Vhege ya 7 – Bammbiri ya u shumela ja

Kha ri ite nyito

Sumbedzani uri ni shumisa
izwi zwithu nga ndilade.

tshisibe

tshisibe tsha mano

gamu

Duvha: .....

Kha ri tsukunyee

Faranani nga zwanda ni ite danga.

Zwino ḥekedzanani bola ni dangani ili.

Engedzani iñwe bola ni ḥekedzane.

Engedzani iñwe bola hafhu ni lingedze u ḥekedzana bola tharu.

Kha ri ambe

Ndi zwifhio zwi no khou vhanga vhuada kamarani iyi?

Ni tea u ita mini uri ni kunakise kamara?

Vhana vha khou ita mini? Vha tea u ita mini zwe teaho?

Mutsho une nda u funesa

Themo ya I – Vhege ya 8 – Bammbiri | a u shumela | a

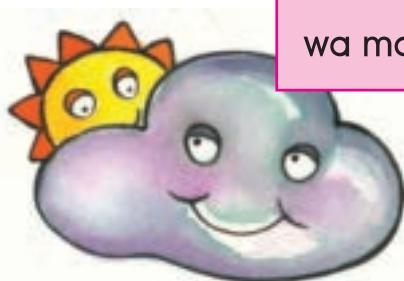
Lavhelesani tshaka dzo fhambanahao dza mutsho ni vhudze khonani yanu uri ndi mutsho uf' hio une na u funesa.

wa masana

wa muya

wa makole na phepho

wa mvula

Kha zwiñwe zwipida zwa shango,
tshiñwe tshifhinga hu a rothola lune
ha wa na gambogo.

Tshiñwe tshifhinga hu vha na mutsho
wa madumbu.

Madumbu a re na maanda a pfì ndi dñumbumazwikule.

Dioleni musi ni mvulani kana hu na gambogo.

Dioleni tshifanyiso kha bammbiri lìhulwane, ni tshi shumisa khirayoni dza phula.

Tanganyisani mađi na zwikhalari zwa lutombo zwa zwiliwa ni pennde siatari lothe. Hashani tshifanyiso itshi nga pennde tshena.

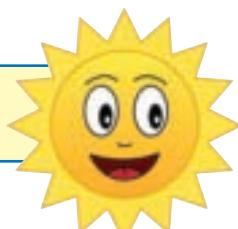

Kha ri vhale

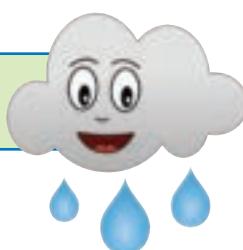
Ri shumisa tshati ya mutsho kha u sumbedza uri mutsho wo ima nga ndilade. Ri shumisa tswayo kha u sumbedza tshaka dzo fhambananaho dza mutsho. Dzinwe dza tswayo idzi khedzi.

masana

mvula

makole

makole fhala na fhala

Kha ri ambe

Talutshedzani khonani yanu uri ni ambara zwiambaro zwifhio kha mutsho munwe na munwe.

Kha ri ite nyito

Olani zwiga zwa mutsho u itela u fhedzisa tshati yanu ya mutsho ya vhege ino.

Musumbuluwo

Lavhuvhili

Lavhuraru

Lavhuña

Lavhučanu

Kha ri riwale

Mutsho wo vha u nga ndilade namusi? Dzenisani maipfi ane a khou tħahela.

Namusi hu na _____.

Mulovha ho vha hu na _____.

Ngavhe matshelo hu tshi vha hu na _____.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

Mutsho

Themo ya I – Vhege ya 8 – Bammbiri la u shumela la

Kha ri ite nyito

Edziselani tshaka dzo fhambananaho dza mutsho.

Tharamudzani zwanda zwi ye nthha ha thoho yanu zwi nge gole lihuluhulu la kholekhole.

Dzinginyeani sa muri u tshi khou dzinginyiswa nga maya wa madumbu.

Duvha: .....

Ni na tshisamburenini tsha u ni tsireledza kha duvha.

Kwambateleni tshisamburenini uri tshi si hwaliwe nga maya wa madumbu.

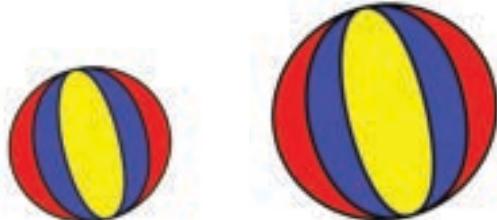
Itani thothoho sa marotha a mvula nthha ha thanga.

Kha ri tsukunyee

Faranani nga zwanda ni ite danga.

Posanani bola na u i gavha.

Humbulani nga ndila dzo
fhambananaho dza u dadamala kha
danda kana kha lutambo. Vhonani
arali ni tshi nga kona u wana ndila
ya u dadamala ine ya si fane na ya
vhañwe afha kilasini.

Kha ri diphiñe

Tambani openi.

Olani zwibuloko na
zwitendeledzi mavuni.

Kha ri tsukunyee

- Sumbedzani khonani yanu kushumisele kwa yanu kwa khadi.
- Mudededzi wanu vha ño ni sumbedza kutambele kwa mitambo ya sialala.

Muṭa wa hashu

Themo ya 2 – Vhege ya I – Bammbiri ḥa u shumela ḥa

Kha ri ambe

No vha ni tshi zwi ḫivha uri miṭa a i fani?

Minwe miṭa ndi mihulwane minwe ndi mituku.

Minwe i na vhomme na vhokhotsi ngeno minwe i si na.

Minwe miṭa i na vhomakhulutshisadzi na vhomakhulutshinna, vhomalume, makhotsimunene, vhomakhadzi na vhazwala.

• •

Lavhelesani zwifanyiso zwi tevhelaho ni vhudze khonani yanu uri miṭa iyi i fhambana ngafhi.

mme

khotsi

khaladzitshisadzi

makhulutshinna

mukomanatshinna

ṅwana

makhulutshisadzi

muṭa

Kha ri ንwale

Ni dzula na vhonnyi mudini wa hanu?

Ni dzula na vhonnyi mudini wa hanu?

Mudini wa hanu hu na vhatku vha _____.

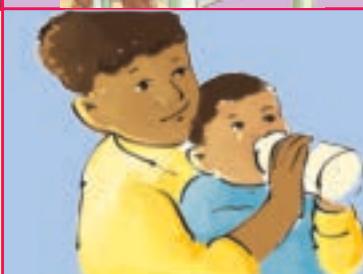
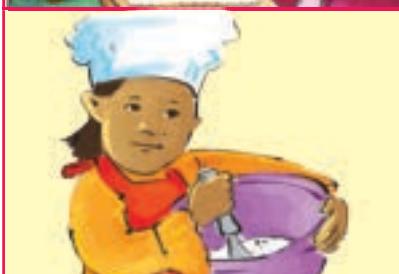
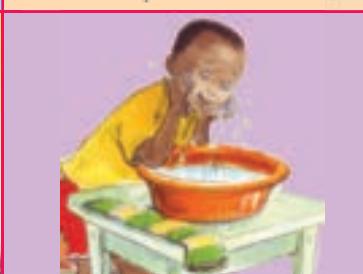
Ndi nnyi mutukusa mudini wa hanu? _____.

Ndi nnyi muhulwanesa mudini wa hanu? _____.

Kha ri ambe

Rothe ri na mishumo ine ra ita mahayani ashu. Lavhelesani zwifanyiso izwi ni bule dzina ja muthu ane a shuma mishumo iyi ha hanu.

Ńwalani fhungo nga mushumo we na ita mulovha.

Kha ri diphiñe

Muta wa hashu

Olani tshifanyiso tsha tshithu tshine muta wothe wa hanu
wa tshi ita khathihi. Shumisani maipfi aya uri a ni thuse.

mme

khotsi

khaladzitshisadzi

makhulutshinna

mukomanatshinna

rwana

makhulutshisadzi

muta

Ri a vhavhalelana (londana)

19

Kha ri vhale

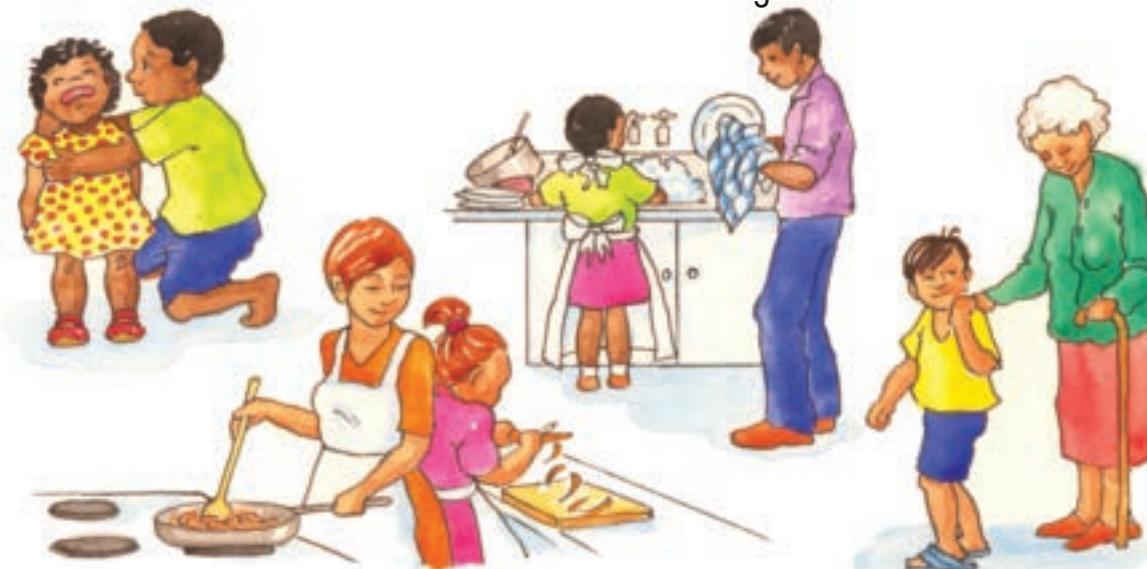
Vhathu vha mudini muthihi vha tea u funana na u londana. Ri sumbedza u funana nga u kuvhatedzana khathihi na u thusana na u ḫonifhana. Ri tea...

- u thusana.
- u vha na vhulenda kha vhaiñwe vhathe (nga maanda vhathe vhahulwane).
- u ita mishumo yashu nga tshifhinga.
- u vha na vhudifhinduleli.

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso izwi ni ambe uri avha vhana vha sumbedza hani muča wa havho uri vha na lufuno. Ni kone u ita litambwa ni tshi sumbedza uri hu khou bvelela mini tshifanyisoni tshiñwe na tshiñwe.

Kha ri ite nyito

Olani tshifanyiso tsha zwine na ita ni tshi sumbedza vha muča wa hanuuri ni a vha funa. Talutshedzani khonani yanu zwe na ola.

37

Kha ri ambe

U sumbedza u vhavhalela vhaṁwe

Ambani ngauri avha vhathu vha uyu muča vha thusana hani.
Nomborani zwifanyiso u bva kha I u swika kha 4 ni tshi sumbedza
u tevhēkana hazwo nga ngona.

Kha ri vhale

Mishumo yashu ya nga
madekwana.

Mma vha bika zwiliwa.

Baba vha ṫanzwa pani.

Mukomana wanga na nne ri thusa
mma na baba.

Ri a thusa vhukuma.

Ri goda mafhi na vhurotho.

Ra kona u ya u edela.

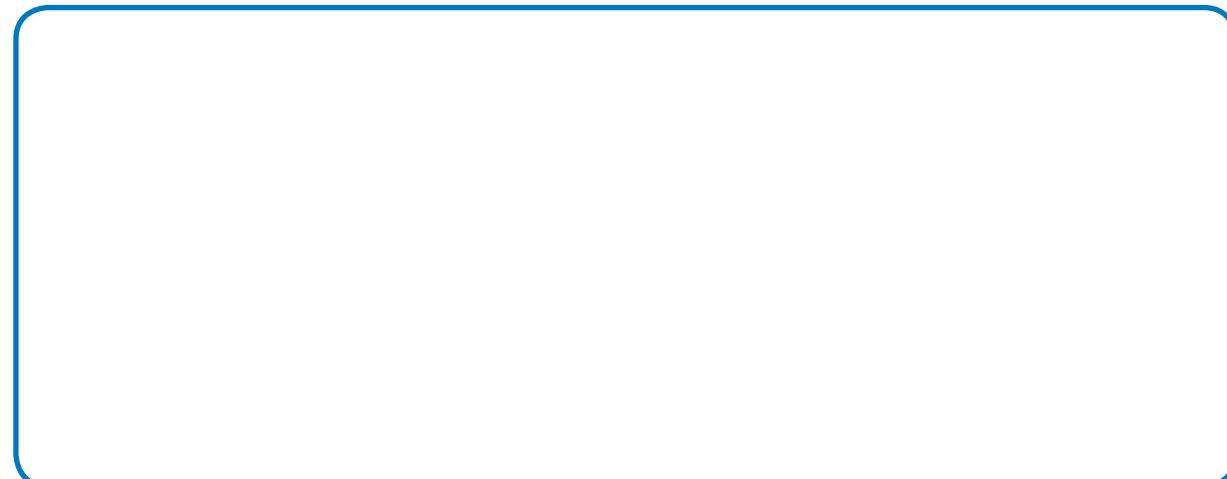
Kha vha ri anetshele tshit̄ori tsha vhusiku!

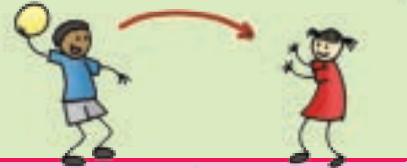
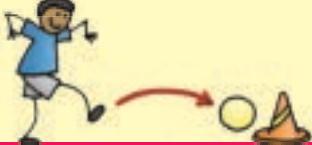
Kha ri ite nyito

Itelani garaṭa muthu ane a ni vhavhalela. Olani tshifanyiso ni የwale dzina እa uyu muthu.

Kha ri ite nyito

Ni a kona u ita zwi tevhelaho?

	ni a kona u fhirisa bola nga u i bammbisela muñwe nga inwi.	ee	hai
	ni a kona u fhirisa bola nga nt̄ha ha ቃhoho ya ya kha muñwe nga inwi.	ee	hai
	ni a kona u bammbisa bola nga magona.	ee	hai
	ni a kona u rwela bola kha dzikhounu.	ee	hai
	ni a kona u dirivhula bola vhukati ha tswayo (dzimaka).	ee	hai
	ni a kona u rahela bola kha tshiñwe tshithu na tshi rwa.	ee	hai

Kharimbe

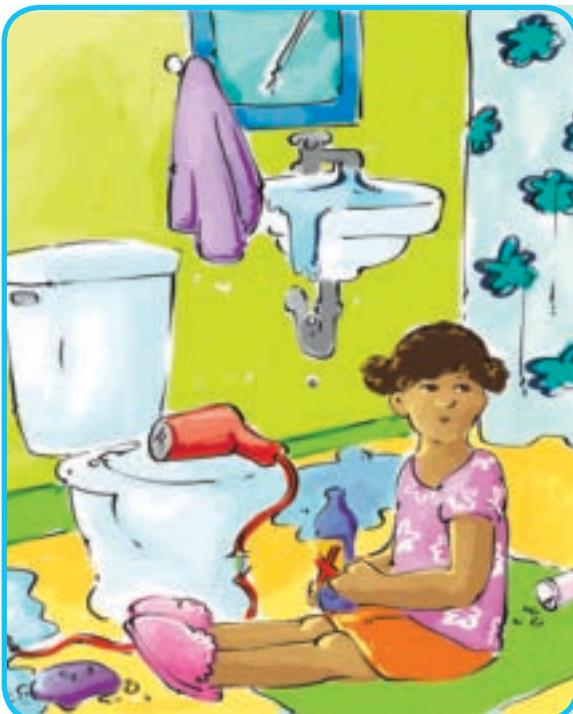
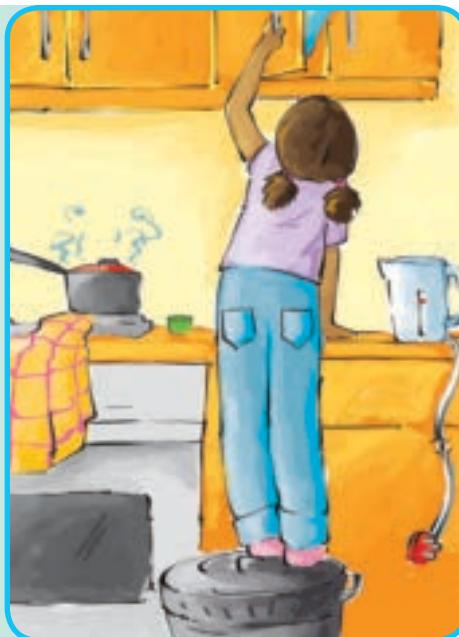

U tsireledzea hayani na u mona na mudi (1)

Ri tea u pfa ro tsireledzea tshifhinga tsho $\ddot{\text{t}}$ he musi ri mahayani. Fhedziha, hu na khombo nnzhi mahayani ashu na u mona na midi yashu. Lavhelesani tshifanyiso, ni ambe na khonani yanu nga dzi $\ddot{\text{n}}$ we dza khombo idzi.

Khishini

- Mikungelo ya bodo i tea u lavhelesa murahu ha tshi $\ddot{\text{t}}$ ofu.
- Ni songo lakatedza phanga dici no fhira.
- Pharafeni na mishonga zwi ho $\ddot{\text{n}}$ elwa fhethu ho tsireledzeaho.
- Ni songo lakatedza thoyi.

Bafurumu

- Ni songo shumisa zwishumiswa zwa mudagasi tsini na madi.
- Ni songo zwi sia tsini na madi.
- Vheani zwigero na zwinwe zwithu zwi no fhira ngomu khabodoni.
- Ni songo shumisa bulatsho nthiki ya mano na mu $\ddot{\text{n}}$ we muthu.

Duvha: .....

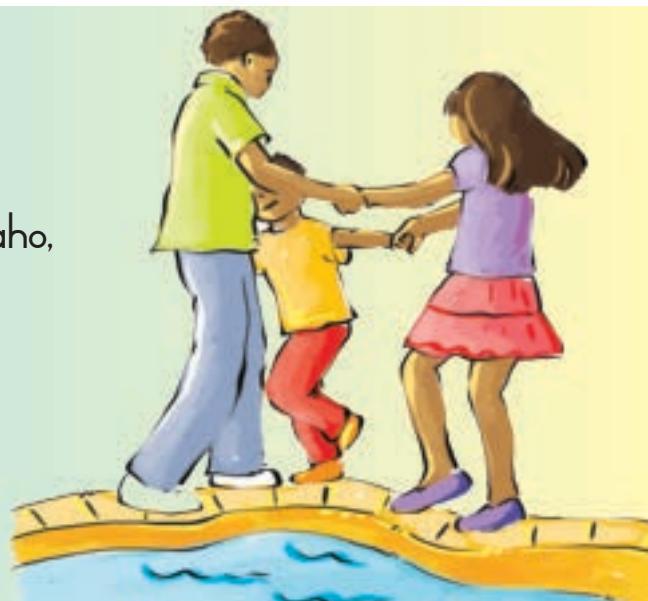

Madumbu a mithathabo, phenyo na mudagasi.

- Ni songo vuwa no ima fhasi ha muri musi hu na madumbu a mithathabo.
- Ni songo vuwa no panga zwithu kha sokhethe (pułaka) ya mudagasi. Humbelani muthu muhulwane a ni thuse.

Nnda ha nndu

- Dobelani zwithu zwine zwa nga ni huvhadza, sa mabodelo o pwasheaho, ni zwi pose binini la tshika.
- Ni songo tamba tsini na bambelo (phulu) nga nnda ha musi hu na muthu muhulwane tsini.

Ngomu nduni

- Ni songo lakatedza dzithoyi na zwinwe zwithuvho.
- Ni songo tambisa zwithu zwa u kunakisa zwa pharafeni kana miñwe milimovho.
- Arali na nga vhona thambo ya aini kana gedela yo suđufhala, vhudzani mma kana baba uri vha i lugise.

U tsireledzea hayani na u mona na mudi (2)

Themo ya 2 – Vhege ya 3 – Bammbiri ya u shumela ja

Kha ri ambe

U tsireledzea

Lavhelesani zwifanyiso ni ambe uri ndi zwifhio zwi no sumbedza u sa vha na khombo na zwi no sumbedza u vha na khombo. Itani thikhi ✓ kha zwi no sumbedza u sa vha na khombo na tshifhambano ✗ kha zwi no sumbedza khombo. Bulani uri two tsireledzea na kana zwi na khombo ngomu.

Kha ri ambe

Hu na zwithu zwine zwa nga vhanga khombo mudini wa hanu? Ni nga ita mini? Milimo, mishonga na zwiludi zwa u kunakisa zwi na khombo khulu ngomu. Ni songo fanywa no nwa tshithu tshine na si vhe na vhutanzi natsho.

Luswayo (tshiga) ulu lu sumbedza uri ngomu bodeleni, tshibogisini kana tshikotikotini hu na mulimo.

No no vhuya na vhona ulu luswayo?

Kha ri ite nyito

Mudededzi wanu vha khou ya u ni lidzela muzika.

- Tshinani ni tshi tevhedzela mutsindo wa muzika.
- Nangani murangaphanda. Murangaphanda a tevhedze mutsindo wa muzika.
- Imani nga mulenzhe muthihi.
- Zwino imani nga ula muñwe mulenzhe.
- Ndi mulenzhe ufhio une wa vha wo khwathaho?
- Tharamudzani lutambo lulapfu fhasi kana ni tou tala mutalo. Dadamalani nt̄ha na lutambo kana mutalo ni sa pepeleki.
- Zwino shandulani tshivhumbeo tsha lutambo kana mutalo ni dadamale nt̄ha ni sa pepeleki.

Mugudisi:

Tsaino:

Duvha:

U tsireledzea musi ndi ndothe hayani

Kha ri ambe

No guda nga zwithu zwine
zwa nga ni huvhadza
hayani kana u mona na
mudi wa hanu. Ni nga
ditsireledza nga ndilade
musi ni nothe hayani?

Musi no sala ni nothe
hayani, ni nga ita
zwithu zwi tevhelaho
uri ni tsireledzee.

Ni songo vulela
muñango vhatsinda.

Honani mahothi othe
a no bvela nnda.

Duvha: .....

- Ivhani na vhučanzi uri nomboro dza lučingo dza vhabebi vhaču na dza vhahura vhaču ni a dzi ćivha.
- Itani mutevhé wa nomboro dzi re na ndeme, u itela musi wa khombo.

Kha ri riwale Itani mutevhé wa nomboro dza ndeme.

The whiteboard has four colored boxes:

- Green box:** Mapholisa:
- Blue box:** Ambulentse:
- Red box:** Vhadzimamulilo:
- Yellow box:** Lučingotendeleki ya mma:
Lučingotendeleki lwa baba:

Ndi nnyi muñwe ane na nga mu founela musi ni tshi ćoda thuso?

Tshiňwe hafhu tsho teaho u eleliwa

Themo ya 2 – Vhege ya 4 – Bammbiri ja u shumela ja

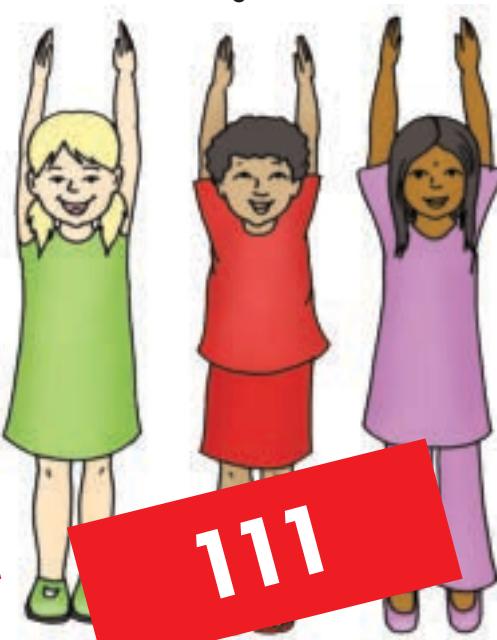
Kha ri ambe

1

0

111

Kha ri tsukunyee

Ni nga shumisa mirado yanu
nga ndilade arali ni tshi khou
pandamedzwa?

Duvha: .....

Sumbedzani uri ni nga shumisa mirado yanu nga ndilade
arali hu inwi riwana a re tshifanyisoni itshi.

Ni nga shumisa mirado yanu
nga ndilade arali ni tshi khou
thusa mme anu u suka khekhe?

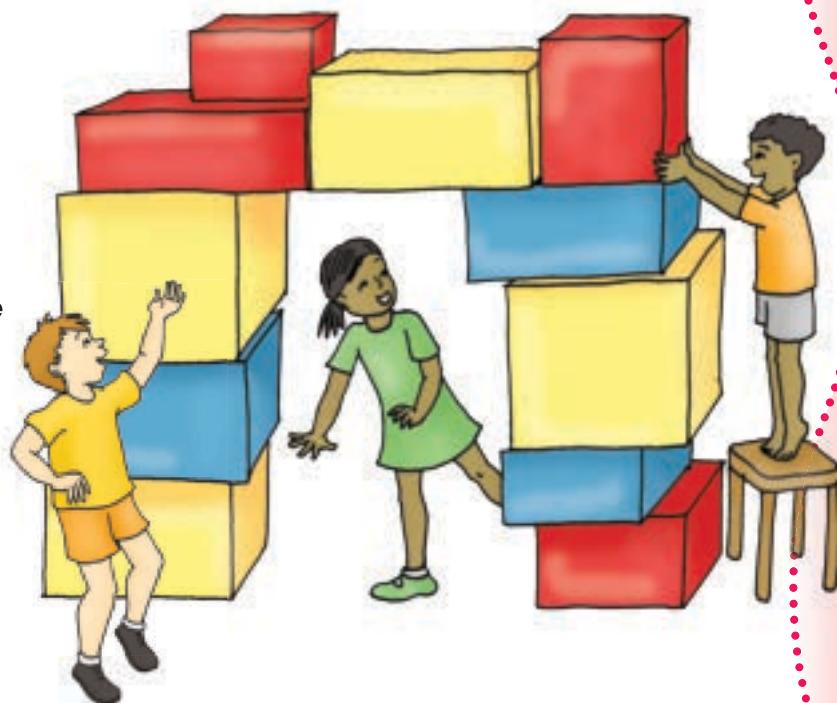
Ni nga shumisa mirado yanu nga
ndilade arali no kanda ngilasi yo
pwashéaho / bodelo lo pwashéaho?

Kha ri ite nyito

Wanani uri ni nga kona u fħata nndu
yañu inwi muñex naa.

- Wanani makhadibogisi a kale
ni ite mbondo na tħanga.
- Ni nga nambatedza
makhadibogisi nga guluu.
Musi nndu yañu yo no fħela,
ni nga i pennda.
- Arali ni sa koni u wana
makhadibogisi, shumisani zwiñwe zwithuvho, fħedzi ni songo shumisa ngilasi
kana zwikotikot kana zwiñwe zwithuvho zwine zwa nga ni huvhadza.

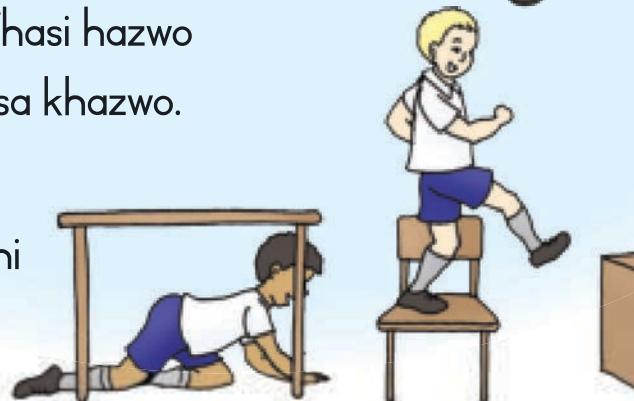
Kha ri tsukunyee

Posani tħisagana tsha ñawa
kana bola muyani ni i gavhe
nga tħanda tħanu tħinie
ni si anzele u tħi shumisa.

Thusani mudededzi wañu u
sudzulusela nndu ha kiliġi zwidulo,
tafula na mabogisi.

Dadamalani kha zwidulo, tafula na
mabogisi, ni swende fħasi hazwo
na u fhufha ni tħi tsa khazwo.

Lingedzani u ima
nga mulenzhe muthihi
kha tħidulo.

Muvhili wanga

Themo ya 2 – Vhege ya 5 – Bammbiri ya shumela la

Kha ri nwale

Nwalani maipfi zwikhali zwi re zwone.

mulenzhe

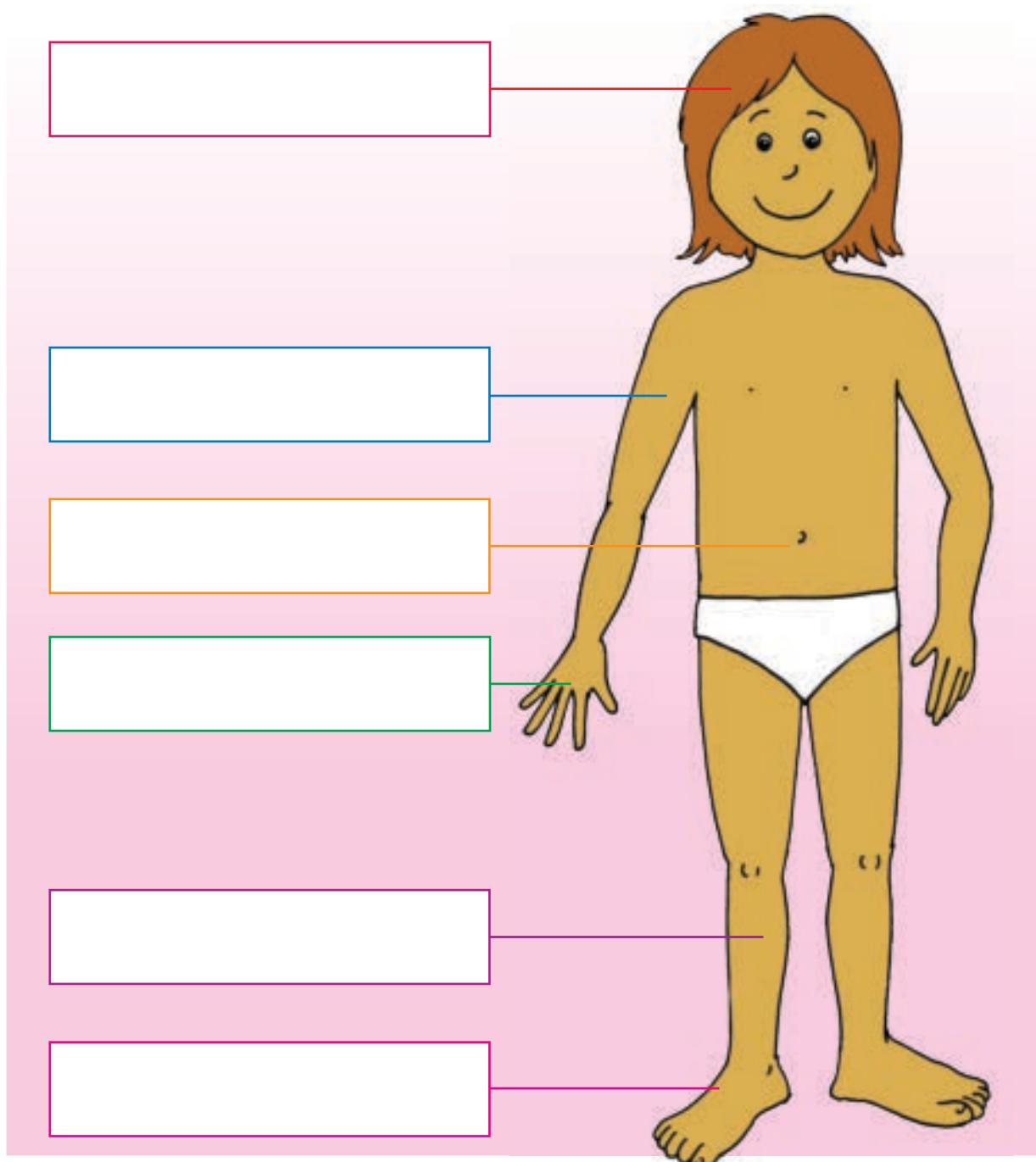
tshanda tsha fhasi

thoho

thumbuthumbu

mulenzhe

tshanda tsha nthha

Duvha: .....

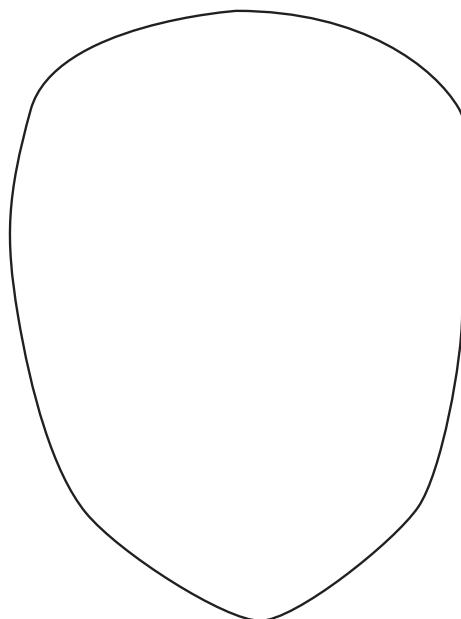

Kha ri nwale

Fhedzisani tshifanyiso itshi tsha tshifhatuwo.

Olani mavhudzi. Lingedzani u edzisela tshifhatuwo tshanu. Arali ni na mato a buraweni, olani mato a buraweni.

Arali ni na mavhudzi matswu, olani mavhudzi matswu. Olani tsie dzanu, ninga na mulomo.

Tshifhatuwo tshanu ndi tshipida tshihulwane tsha muvhili wanu.

Munwe na munwe
u na mato 2.

Munwe na munwe
u na ndevhe 2.

Munwe na munwe
u na ninga ya ningi 1.

Munwe na munwe
u na mulomo.

Kha ri ambe

Imbani luimbo ulu. Kwamani tshipida tsha muvhili tshine na khou tshi imba.

Thoho mahada

Thoho mahada, magona, zwikunwane, magona zwikunwane

Thoho mahada, magona, zwikunwane

Thoho mahada, magona, zwikunwane,
magona zwikunwane, magona zwikunwane.

Kha ri tsukunyee

Tambani mutambo wa 'Simoni uri ...'

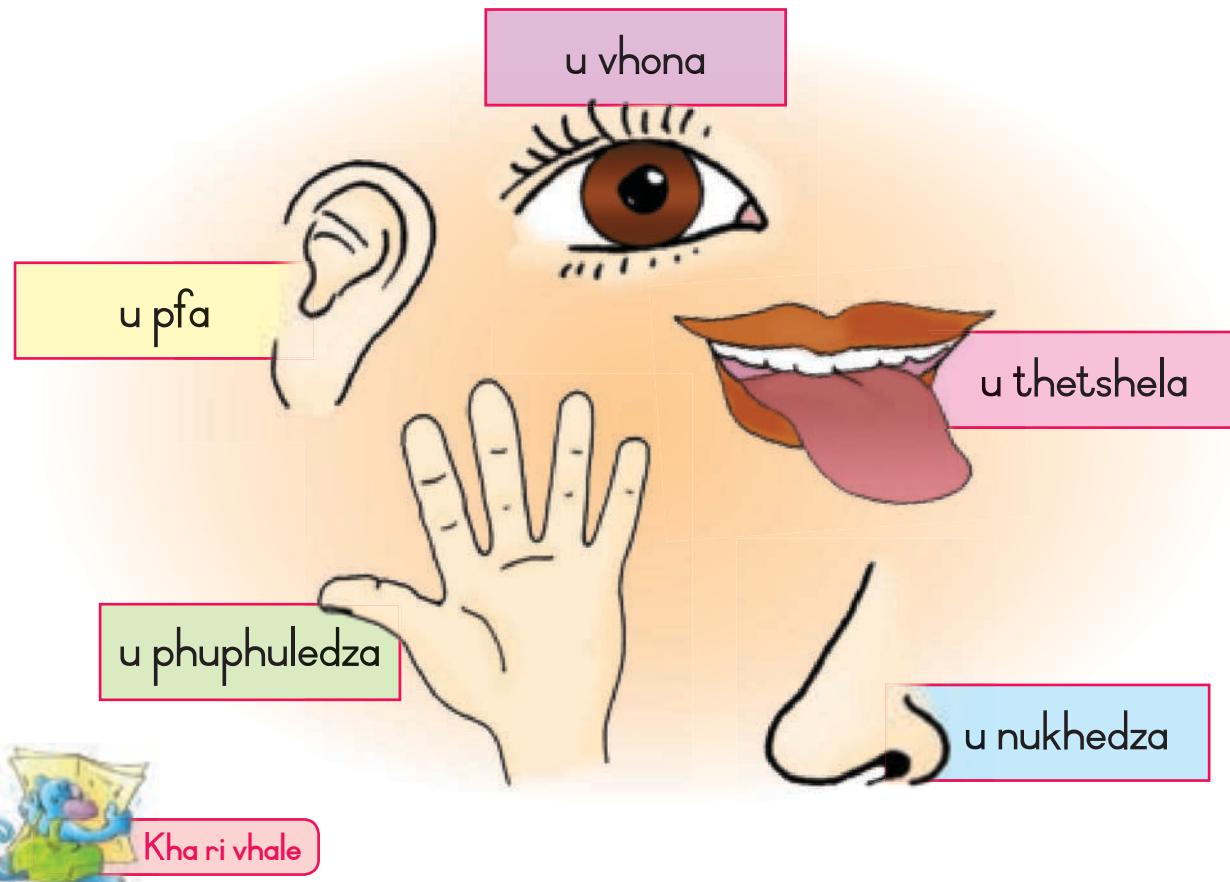
Zwipfi zwanga

Themo ya 2 – Vhege ya 6 – Bammbiri ya u shumela [a]

Kha ri ambe

Lavhelesani zwipfi zwe fhambananaho ni bule uri ri zwi shumisa kha mini.

Kha ri vhale

Ri shumisa zwipfi zwashu ḫuvha ḥinwe na ḥinwe.

Zwiliwa ri a nukhedza na u thetshela.

Mithenga ri tou phuphuledza.

Lutombo ṭadulu ri tou vhona nga matō.

Muzika ri u thetshelesa nga ndevhe.

Zwipfi zwashu zwi a ri tsireledzavho.

Mulilo ri u pfa na nga u nukhedza.

Tshiṭofu tsho fungiwaho ri tshi ḫivha nga u tou phuphuledza.

Uri badani a hu pfukiwi ri zwi vhona nga matō.

Alamu i tshi lila ri i pfa nga ndevhe.

Duvha: .....

Kha ri ite nyito

U londola maṭo ashu na
n̄devhe dzashu.

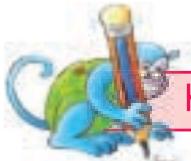
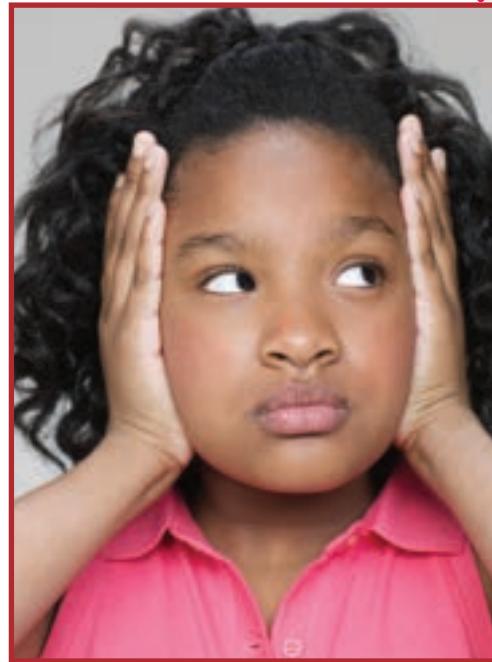
Ri tea u londola zwipfi zwashu.

N̄dila mbili khedzi dza u ḫogomela maṭo
aṇu na n̄devhe dzanu.

Londolani n̄devhe dzanu nga
u sa thetshelesa muzika u re
na phosho.

Londolani maṭo aṇu nga
u ambara gebisi kana
magogolosi.

Kha ri riwale

Lavhelesani thebuļu i re afho fhasi, kha mutalo muňwe na muňwe itani thiki
kha tshipfi kana zwipfi zwine na do zwi shumisa kha nyito iňwe na iňwe.
Ni nga swaya zwi no fhira tshithihi.

	u nukhedza		u thetshela		u vhona		u pfa		u phuphuledza
--	------------	--	-------------	--	---------	--	-------	--	---------------

Ndi shumisa muvhili wanga

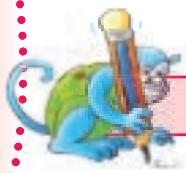
Themo ya 2 – Vhegē ya 6 – Bammbiri [a u shumela [a

Kha ri ambe

Lavhelesani zwifanyiso. Bulani uri ndi zwipida zwifhio zwa muvhili zwi re kha tshiñwe na tshiñwe khathihi na uri zwi ni thusa u ita mini.

Ri dededzwa nga mivhili yashu.

Kha ri nwale

Inwi na khonani yanu fhindulani mbudziso idzi. Ni kone u nwala phindulo buguni yanu, fhasi ha mbudziso.

Ni shumisa zwipida zwifhio zwa muvhili kha u tshimbila?

Ni shumisa zwipida zwifhio zwa muvhili kha u doba zwithu?

Kha ri tsukunyee

Mudededzi wanu vha do ni sumbedza kutambele kwa 'tshimange na mbevha'.

Duvha: .....

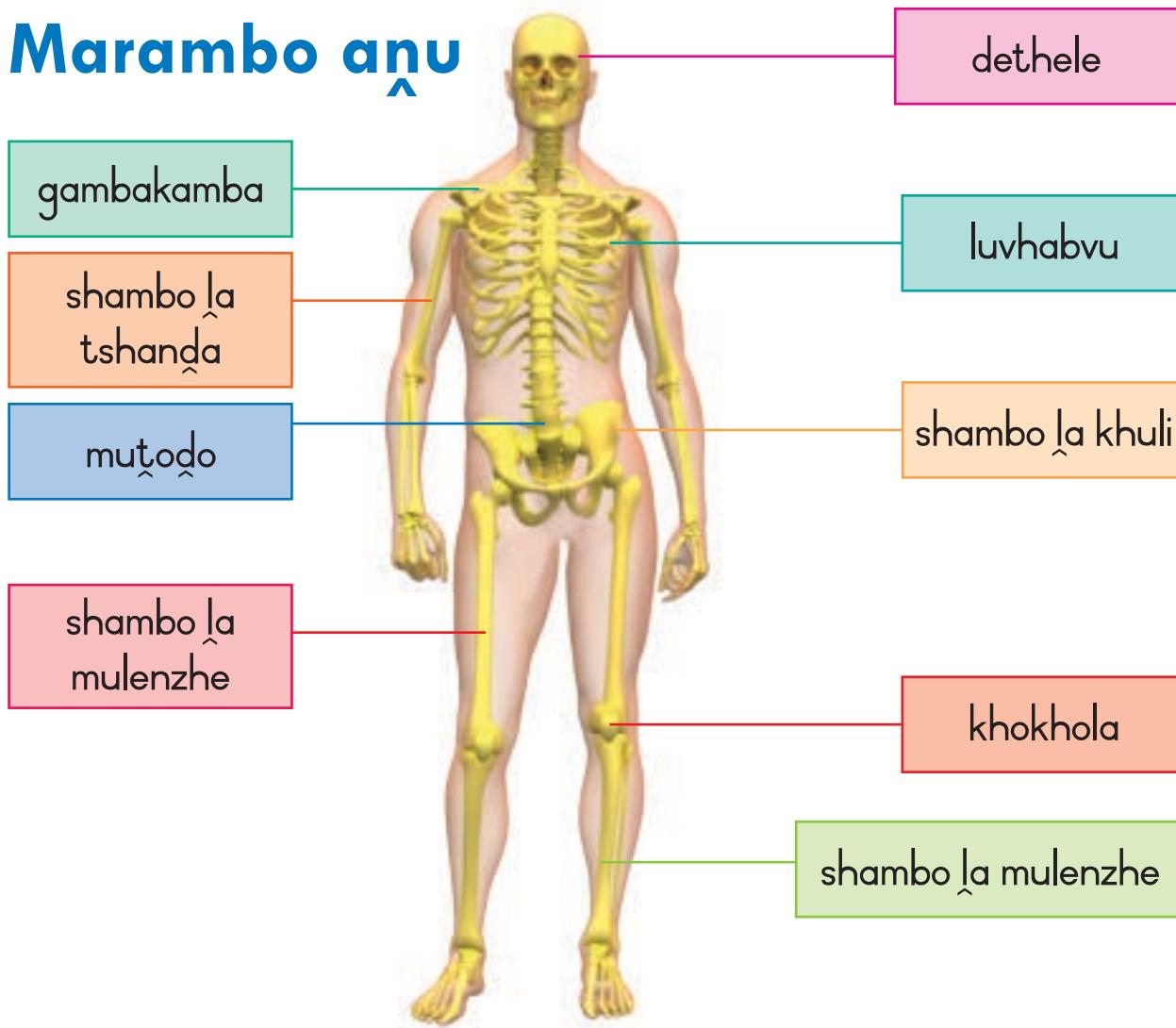

Kha ri vhale

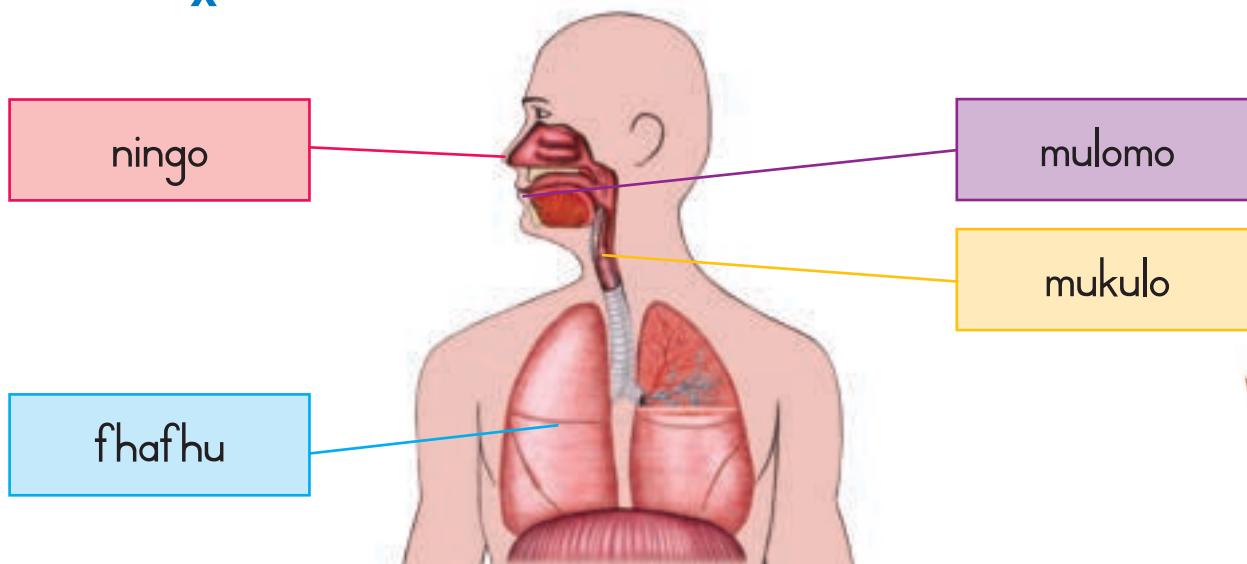
Hu na zwipiða zwa muvhili zwine na si kone u zwi vhona.

Zwi shuma zwot̄he khathihi kha u ita uri ni tshile.

Marambo aṇu

Zwipiða zwa muvhili zwi no ni thusa u fema

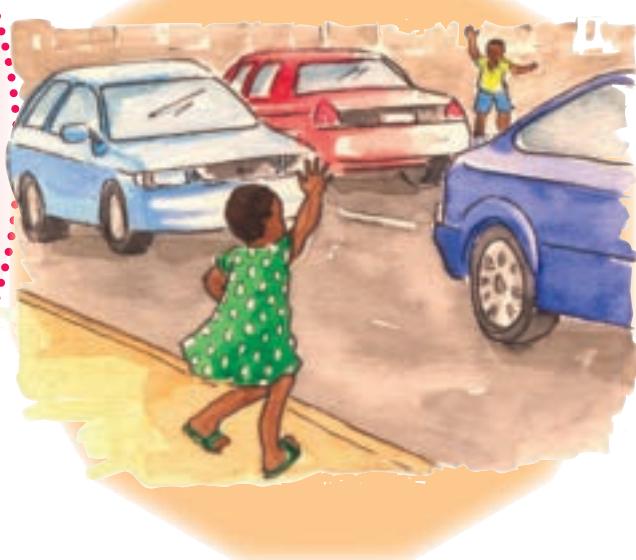
28 U elekanya nga u tsireledzea

Themo ya 2 – Vhegę ya 6 – Bammbiri ḥa u shumela ḥa

Kha ri ambe

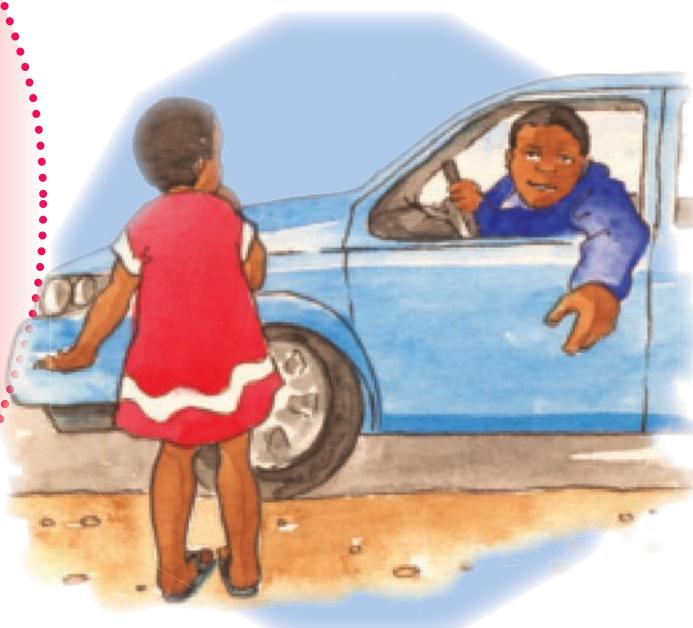
Lavhelesani zwifanyiso zwi re afho fhasi ni ambe na khonani yanu nga zwine na khou vhona. Bulani uri ni nga ditsireledza nga ndilade kha tshifanyiso tshiñwe na tshiñwe.

Ni khou vhona khonani yanu e seli ha bada.

No dzula ni nothę vhuimabisi.

Muthu wa mutsinda u ri ni mu fhelekedze
hunwe fhethu.

No xela mavhengeleni.

Musi muthu a tshi u kuvhatedza nga ndila i no takadza u vha na vhudipfi ha uri “**ee**” mbiluni. Zwi a takadza musi muthu ane wa mu funa a tshi u kwama nga ndila ya lufuno na vhulenda.

Kha de ngeno gombakomba ndi mu fhe malegere, fhedzi a songo vhudza muthu.

Musi muthu a tshi u kwama nga ndila i no tshuwisa na u sinyusa u vha na vhudipfi ha uri “**hai**”. Musi ri tshi sinyuwa na u vhona khombo ri vha na vhudipfi ha uri “**hai**”.

Muvhili wañu ndi wa tshipentshela nahone ndi wañu ni nothe. Ni fanela uri “ee**” arali ni tshi zwi funa uri muñwe muthu a ni kwame, nahone ni tea uri “**hai**” arali ni sa zwi takaleli.**

Mugudisi:	<input type="text"/>
Tsaino:	<input type="text"/>
Duvha:	<input type="text"/>

Kha ri nwale

U tsireledzea

Lavhelesani zwifanyiso zwi re afho fhasi ni nwale
Ee kha vhudipfi ha "ee" na Hai kha vhudipfi ha "hai"
afho zwibulokoni.

Litshani u zhamba!
No no aluwa.

A songo tshuwa,
ndi khou tou
mu sengenedza
fhedzi.

Kha ri ite nyito

Itani ndowendowe ya uri "ebo!".

Itani litambwa line khalo muthu wa mutsinda a vha a tshi khou todou hwala nwana wa vhathu nga goloi kana a tshi todou mu farafara.

Uyu nwana u fhindula a ri "ebo!".

Kha ri ambe

Vhariwe vhana vha dzula midini ine vha si thogomelwe. Lavhelesani zwifanyiso izwi. Ambani uri no vha ni tshi nga di pfa hani arali no vha ni uyo nwana a re zwifanyisoni izwi. Bulani uri no vha ni tshi nga ita mini.

Kha ri tsukunyee

Tambani mutambo wa "dzidzidzi".

Sudzuluwani nga ndila ine na funa, musi mudededzi wanu vha tshi lidza tshitiriri (ndwevha), ni ime dzii henef ho hune na vha hone. Ni songo sudzuluwa na luthihi u swikela mudededzi vha tshi amba. Ni a kona u sa thengathenga?

Dadamalani kha danda la u dadamala li siho nthesa kana kha lutambo lwo vhewaho fhasi.

Mugudisi:
Tsaino:
Duvha:

Muvhili wanga u dzula wo takala

Themo ya 2 – Vhege ya 7 – Bammbiri ^{la} u shumela ^{la}

Kha ri vhale

Hu na ndila nnzhi dzine na nga wana ngadzo malwadze. Kanzhi ri farwa nga malwadze nga nthani ha zwitshili (zwitzhili) na bakitheria. Ndi zwithu zwitukutuku lune ra si kone u zwi vhona. Zwi dzhena mivhilini yashu zwa ri lwadza.

Kha ri ambe

Avha vhana vha re zwifanyisoni vha khou ita mini uri vha dzule vhe na mutakalo? Hu nga bvelela mini arali vha sa ita ngauralo?

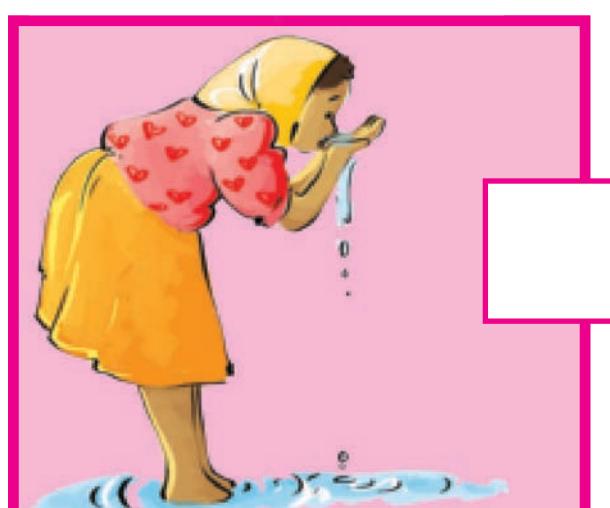
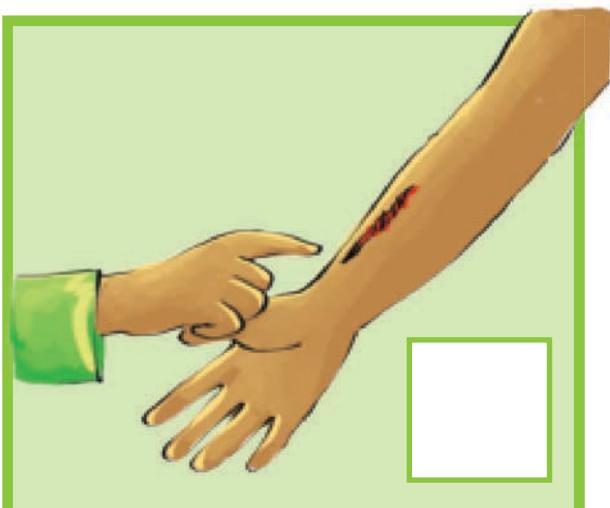

Duvha: .....

Kha ri ambe

Zwino ambanı nga zwifanyiso izwi. Itani ✓ ni tshi sumbedza uri ni nga kona u dzula ni na mutakalo wavhudı. Dzhenisani ✗ kha zwifanyiso zwine zwa nga ni lwadza.

Muvhili wanga u dzula wo takala

Themo ya 2 – Vhege ya 8 – Bammbiri ḥa u shumela ḥa

Kha ri ambe

No vha ni tshi zwi ḡivha uri hu na ndila nnzhi dza u kunakisa mađi?

No vha ni tshi zwi ḡivha uri manwe
mađi o kuna ngeno manwe e na tshika?
Ni nga vha hani na vhutanzi uri mađi
o kuna nahone a a nwea?

Ni nga vhilisa mađi a muhulu nga
gedela u itela u vhulaha zwitzhili.

Ni nga sefa mađi a muhulu.
Mudededzi wanu vha ḫo ni sumbedza
kuitele kwazwo.

Ni nga shela kulebula kutuku kwa
bilitshi (sa Jik) baketeni ḥa 20 ḥitha ḥa
mađi a muhulu. Tibani bakete u itela
uri thunzi dzi si dzhene. Mađi a tea u
fhedza awara dza 28 a sa athu nwiwa.

Duvha: .....

Kha ri ambe

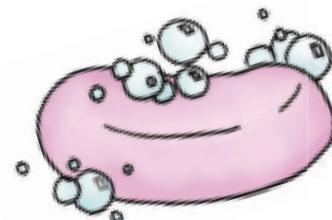
Lavhelesani zwifanyiso izwi ni ambe nga
zwine vhana vha khou ita uri vha dzule
vhe na mutakalo wavhudzi.

Posani thishu dzo
shumaho ngomu
bungani kana binini.

Ni ḥambe zwanda
ni sa athu la.

Ni ḥambe zwanda ni tshi bva bungani.

Arali na ita vhuada bungani, li
kunakiseni ni kone u ḥamba zwanda.

Thivhani mulomo musi ni tshi
atsamula kana u hotola.

Ndi vho kona mini

Themo ya 2 – Vhegę ya 8 – Bammbiri [a u shumela [a

Kha ri ambe

Rerani nga zwe na
guda kha themo
mbili dzo fhiraho.

Ndi a kona u amba nga muṭa wa hashu.

Ndi a kona u tshimbila kha mutalo musekene.

Nomboro dza mapholisani ndi a dzi ḋivha.

Vhudipfi ha uri "ee" kana "hai" ndi a hu ḋivha.

Ndi a kona u gavha bola.

Ndi a kona u dzula ndo tsireledzea hayani ha hashu.

Ndi a kona u ḋitsireledza arali ndo sala ndi ndothé
hayani.

Ndi a thusa muṭa wa hashu.

U mona na tshikolo ndi a hu ṭalukanya.

Ndi a ṭalukanya u dzula ndi na mutakalo wavhuđi.

Ndi a ṭalukanya uri ndi ita mini nga zwithu zwi re
begeni yanga.

Ndi vho ḋivha nga tshaka dzo fhambanaho dza mita.

Ndo guda zwithu zwinzhi kha Zwikili zwa Vhutshilo.

Duvha: .....

Dikishinari yanga

A
a

B
b

C
c

D
d

E
e

F
f

G
g

H
h

I
i

J
j

K
k

L
l

Dikishinari yanga

M
m

S
s

N
n

T
t

O
o

U
u

P
p

V
v

Q
q

W
w

R
r

X - Z
x - z

Masks

Cut out on
the outside
black line.
Tie a string
into the holes
to make a
face mask.

